

HØRINGSUTTAELSE

Tvangsbegrensningsloven

Profesjonelle Vergers Interesseorganisasjon

16.desember 2019

1. INNLEDNING

Viser til Helse- og omsorgsdepartementet NOU 2019:14 av juni 2019

Profesjonelle Vergers Interesseorganisasjon -PVI s formål er å arbeide for å få endret vergemålsforskriften med vekt på det som berører vergers honorarer, herunder timepris/fastpris og timeforbruk på vergehaver samt kostnadsdekning og arbeidsbetingelser.

Allerede ved stiftelsen av PVI i 2013 ble det fastsatt i vedtektene at PVI skulle arbeide for å få etablert utfyllende mandater fra embetene herunder arbeidsvilkår, risiko, sikkerhet/fare i forhold til vergehaver.

PVI's medlemmer opplever til daglig hvordan våre vergehavere kan opptre på godt og vondt. Det er spesielt trist å se mennesker som reduserer sin verdighet, fordi de ikke evner ta vare på den selv, og fordi vi som samfunn ikke har mekanismer som kan bistå. Nå er det "ingen tvang for enhver pris" - det mener vi bærer galt av sted. Dersom tvang for enhver pris skal være det overordnede, og ikke sunn fornuft, vil samfunnet måtte øke antall politi, leger, institusjoner etc, fordi "noen" må ta vare på disse menneskene. For ikke å snakke om hvilken samfunnsøkonomisk kostnad vi pådrar det norske samfunnet.

Det finnes mennesker som i vårt samfunn har ulike utfordringer innen psykisk helse, rus, evnenivå og kognitive funksjoner. Det er et ønske å hjelpe disse menneskene for å bedre deres helse og livskvalitet samt hindre at de går til grunne og ødelegger sine liv. Vi må også ta hensyn til samfunnsvernet for oss andre.

Når mennesker ikke frivillig vil eller klarer å ta imot den hjelpen flertallet mener er bra for dem, har Stortinget vedtatt en lov som skal bidra til bedre hjelp. Det innebærer at en lov må si noe om hvordan tvang av skal anvendes, når det av og til må brukes for å ivareta et individs- eller en samfunnets interesser. Dette er ikke mulig å gjennomføre uten bruk av noe tvang, fordi personene det gjelder ikke evner å se egen situasjon. Vi må ha tillit til at vårt helsevesen klarer å vurdere individets hjelpebehov på en slik måte at pasient - og øvrige borgere - ivaretas.

Vi blir også forvirret av forslaget om å "kalle det noe annet enn det det er". Det bør være en god grunn til at Norge skal bruke andre sykdomsbetegnelser enn resten av verden – ref WHO. Vi forvirres også av at lovutkastet legger opp til at samfunnet skal akseptere mer vold både utenfor og innenfor institusjoner - mye fordi bruk av tvang skal reduseres til at syke mennesker ikke skal få behandling mot sin vilje. De skal heller få lov til å gå rundt i samfunnet og "gjøre som de vil" - helt til de 1) enten dreper noen eller 2) skader noen slik at de må låses inne.

Lovforslaget sier heller ikke noe om hvor ødeleggende det kan være for resten av livet til en person som i etterkant av en alvorlig hendelse, forstår at han eller hun har utført alvorlige voldshandlinger - og kanskje drept noen! PVI er kjent med flere slike tilfeller.

Brukere som ikke er i stand til å vurdere konsekvenser av sine beslutninger – uavhengig om de har beslutningskompetanse eller ikke – koster samfunnet store summer – i opprydding i økonomiske forhold, gjentatt behandling, samtaler, boliger, tilrettelagte vedtak om oppfølging o. lign

2. VERGER OG CRPD

PVI's definisjon: Vergens samfunnsoppdrag:

Vergemål er i dag et frivillig hjelpetiltak som skal bistå personer som ikke klarer å ta vare på seg selv, ved å være en støttefunksjon i basale funksjoner og oppgaver.

.....

I 2006 ble FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD¹) vedtatt. Konvensjonen innebærer et brudd med tidligere ideer om at mennesker kan deles inn i grupper basert på diagnose eller funksjonsevne og behandles og rangeres ut i tfra dette. Konvensjonen legger til grunn at alle mennesker har lik verdi, og at samfunnet har en plikt til å anerkjenne det menneskelige mangfold. Samfunnet må innrettes slik at alle, uansett fysiske og psykiske forutsetninger, får lik tilgang til de rettigheter som danner grunnlaget for et verdig liv.

Norge signerte konvensjonen i 2006, og ratifiserte den i 2013. Norsk politikk har lenge bygget på de samme verdier og mål som CRPD.

Mange utviklingshemmede ønsker - i likhet med andre - å løsrive seg fra sine pårørende. Det er en del av å vokse opp og stå på egne bein. *PVI ser med uro på lovens forarbeider som inngir at "pårørende skal ha all makt"*. Dette mener PVI er helt feil. Mange av våre klienter som får profesjonelle verger ønsker nettopp å løsrive seg og stå på "egne ben". Da kan ikke pårørende - med loven i hånd - ha innsyn i deres journaler eller kunne bestemme over deres liv. Det er mange som opplever "gode hensikter" fra foreldre/pårørende - som i noen tilfeller er tvang av verste slag - til overmål fra "sine egne". Det kan være vanskelig for denne gruppen å frigjøre seg, da lojalitet ofte er veldig sterk til foreldre og andre pårørende. Vergeordningen kan være med å redusere vold og misbruk i hjemmet og på institusjoner samt unngå økonomisk misbruk.

PVI mener det ikke er behov for Tvangsbegrensningslov til personer som samtykker! En lov MÅ regulere forhold rundt personer som IKKE har beslutnings- eller samtykke kompetanse.

Det kan virke som om motivasjonen til denne lov er motivert av ANTALL tvangsvedtak snarere enn å hjelpe personer som ikke klarer å ivareta egne interesser – ref 3.3.3.3

Dette henger ikke helt sammen – TVANG er ikke Frivillig og «videre tvang» kan da aldri baseres på dette, da frivillighet i disse tilfeller vil resultere i umiddelbar utskrivelse fra institusjon/sykehus.

Lovgiver har utarbeidet 4 ulike verge roller i vergemålsloven. Dette for å skille klart mellom vergerollene.

Ulike vergeroller:

- *Faste (profesjonelle) verger:*

er verger som engasjeres på langvarig basis, og som gjerne er verge for flere personer. De faste vergene kan karakteriseres som profesjonelle verger, i motsetning til alminnelige verger.

- *Alminnelige verger*
er frivillige som kan ha ett eller flere oppdrag knyttet til seg og tar på seg oppdrag først og fremst ut fra et ønske om å gjøre en samfunnsnyttig innsats. De alminnelige vergene er gjerne familiemedlemmer eller andre nærstående til vergehaveren. Det kan være en nabo, en venn eller en tidligere arbeidskollega som stiller opp som verge.
- *Familieverger (nærstående)*
er oppnevnte verger som er i nær familie med vergehaver (forelder, barn, ektefelle eller samboer).
- *Andre:*
Advokater, midlertidig verger

3. BESLUTNINGSSTØTTE - KOMPETANSE

Endring av ordet “samtykkekompetanse” til “beslutningskompetanse” vil neppe endre eller forbedre tvangsbruk. Vi opplever også at disse to ordene betyr ulike ting – «same-same but different»

- Det å støtte personer til å kunne ta egne beslutninger torpederes ofte av interessekonflikt - mellom de som er ”rundt” og personen det gjelder. En offentlig oppnevnt verge er derfor ofte bedre på å oppfylle reell vilje enn familie og et beslutningsråd - vergen er nøytral, det er mer avstand og det sikrer vergehavers reelle vilje.
- Samtykkekompetanse er ikke det samme som beslutningskompetanse. PVI vil oppfordre lovgiver til å definere disse begrepene bedre.
- Vi opplever at det politisk miljø og utvalget som har laget lovforslaget, virker påvirket av interesser og organisasjoner med egen agenda som kanskje ikke ser totalbildet i problemstillingene til personer som lovene er ment å beskytte. PVI opplever at det i dette forslaget har slått sammen mange områder som ikke hører sammen - i iveren etter å få “mest mulig inn i samme lov” - PVI mener at det ikke er så enkelt.
- Vi snakker ikke om at mennesker som er under tvang, ikke kan være med å ta egne beslutninger, vi snakker om bruk av tvang for folk som er så syke at de ikke vet hva de gjør - det er forskjellig årsaks sammenheng etter vår mening.

4. VERGEMÅL OG SAMTYKKE

- Det registreres i OTPRP 110 side 49, pkt 4.4.5 at det er en diskusjon om vergemålsutvalgets og departementets syn på om samtykkekompetanse skal være et vurderings kriterium i opprettelse og endringer av vergemål.

- Vergemålsloven er ment å hjelpe «dem» som ikke er i stand til å hjelpe seg selv eller å forstå hva et samtykke til et vergemål innebærer. Slik loven praktiseres av Fylkesmannsembetene i dag baseres vedtak om vergemål utelukkende på samtykke fra vergehaver. Det er åpenbart at noen personer «helst ikke vil ha verge om de kan slippe». **Dette er i et motsetningsforhold til lovens faktiske intensjon.** Vergemålsloven er laget for å hjelpe mennesker som trenger det, og det er med «sår i hjertet» at vi opplever åpenbart vergetrengende som sier opp vergemålet, uten at lovens intensjon blir oppfylt. Det virker også samfunnsøkonomisk vanskelig at det ikke er et alternativt tilstrekkelig hjelpetiltak i slike saker - fra det offentlige. Det er åpenbart ut fra PVI medlemmers erfaring at et vergemål er mye mindre inngripende enn tvungen forvaltning eller fratakelse av rettslig handleevne. Med klare retningslinjer vil vergemål kunne hjelpe mennesker vergemålsloven er ment å skulle hjelpe - på en samfunnsøkonomisk forsvarlig måte.
- I dag fungerer det dessverre slik at mange vergehavere er «ute av stand til å ta vare på seg selv, men de ønsker ikke vergemål» - selv om de faktisk ikke forstår hva det innebærer å hverken ha det - eller ikke å ha det. PVI er innforstått med at vergemål er basert på frivillighet, men det bør være en mekanisme som vurderer samtykkekompetanse innenfor vergemålets områder- og noen MÅ faktisk ha verge mot sin vilje.

En vergehaver uten samtykkekompetanse på relevante vergemålsområder bør ha en effekt for om vergemålet skal opprettes eller videreføres med samtykke eller ikke. Her MÅ det kunne brukes “tvangsvergemål” - om kriteriene er tilstede.

- Da terskelen for fratakelse av rettslig handleevne er svært høy (kanskje for høy), vil en total frivillighets paragraf ved opprettelse og opprettholdelse av vergemål, bety at vergemål kan bli opphevet når det ikke er «frivillig samtykket». Dette vil ufrivillig skape store vanskeligheter for mange vergehavere - og ikke minst store kostnader for det norske samfunnet. Er vi villige til å betale den prisen som samfunn? Er vi villige til å ha et utrygt samfunn hvor man kan risikere å “bli stukket i ryggen” eller det som verre er - av en psykotisk person som burde være låst inne fordi han/hun er syk og farlig? Vil vi at våre barn skal vokse opp i et slikt samfunn hvor man ikke kan gå trygt gatelangs?
- Det påstås i tillegg fra PVI at vergehavers «reelle vilje» i mange tilfeller er krevende å finne frem til. Vi registrerer med interesse at forslagsstiller i denne saken mener at «bare man snakker lenge nok med personen så finner man dens reelle vilje». PVI er usikker på forslagsstillere har vært i den reelle verden.

PVI forslag:

- Det skal være anledning til å opprette og opprettholde vergemål der personen med legevurdering, som har som mål opprette vergemål, vurderes som «ute av stand til å forstå hva et samtykke innebærer». Det støttes at det skal være en samtykkeerklæring (som i dag) dersom vergehaver forstår dette. PVI er helt klar på at samtykkekompetanse ifm opprette og opprettholdelse av vergemål MÅ kunne gjøres dersom vergehaver ikke er samtykkekompetent med legeerklæring. Lege må eksplisitt vurdere om vergehaver forstår vergemål eller ikke, og om vergehaver skal ha verge mot sin vilje. For eksempel: Forstår vergehaver verdien av penger, kan han betale regninger, får han ytelser fra NAV, klarer han å organisere/tilkalle hjelp etc.

- Det er et krav at «begjæring om vergemål – legens seksjon» må inneholde tilstrekkelig informasjon om 1) smittsomme sykdommer, 2) voldsrisiko og trusler, 3) Rus og 4) andre viktige opplysninger som er relevante for vergens sikkerhet.
- Vergehavers reelle vilje må - i tilfeller hvor det er tvil - kartlegges av kvalifisert medisinsk personell (psykolog/psykiater/spesialisthelsetjenesten).
- I OTPRP 100 side 48 pkt 4.4.5 2 kolonne, 3 avsnitt står det at samtykkekompetanse SKAL vurderes for å sikre vergehavers rettssikkerhet – jfr prgf 20 i vergemålsloven og at vergemål kan opprettes uten samtykke dersom det er særskilte grunner til dette.
- Dersom lovforslaget likevel skal fremsettes som foreslått, bør terskelen for fratakelse av rettslig handleevne senkes. PVI vil rette en merknad mot at dersom dette lovforslaget gjennomføres som det foreslås - vil det medføre en betydelig samfunnsmessig belastning som «ingen myndighet» har ansvar for å rydde opp i - som f.eks. gjeldsordning, betaling av husleie, søke sosiale ytelser mm. I tilfeller hvor NAV og/eller bydeler/kommuner skal være den «hjelpende instans» - bør kanskje deres budsjetter og bemanning revurderes. Det oppleves som om NAV for tiden bygger ned tilbudet om offentlig frivillig/tvungen forvaltning – da tilbakemelding til PVI er at «dere verger gjør dette så mye bedre for vergehaver» har mandater som kan hjelpe vergehaver.
- Det noteres med interesse at NAV – jfr folketrygdloven § 22» har myndighet til å gjennomføre «tvungen forvaltning», men den myndigheten som egentlig er satt til å bistå personer som trenger hjelp, ikke har det mandatet.
- PVI opplever det som et overgrep mot personer som ikke kan ta vare på seg selv - at de ikke får den hjelpen de trenger fra samfunnet.

5. LOVFORARBEIDENE KAP. 28

- **Kapittel 28 Kontrollorganer saksbehandling, overprøving og tilsyn.**

PVI opplever at kap. 28 har mange konstruktive forslag, spesielt kap. 28.10. Dessverre gjenspeiles forarbeidene ikke i forslag til lovtekst.

6. KOMMENTARER TIL LOVFORSLAGET

Kommentarer til LOVFORSLAGET side 753-781

- **§ 1.5 Vurdering av antatt samtykke**

Der det er mulig skal det innhentes informasjon fra pasientens nærmeste pårørende om hva personen ville ha ønsket.

- *PVI forslag:*

Der det er mulig skal det innhentes informasjon fra pasientens nærmeste pårørende *og/eller verge* om hva personen ville ha ønsket. Det er viktig at personen får beslutningstøtte i vanskelige spørsmål.

§ 1.7 Forhold til andre lover

- Følgende lover gjelder med de særlige bestemmelse som følger loven her:

Pasient- og brukerrettighetsloven

1.

.

.

.

8. Forvaltningsloven

PVI forslag:

- Følgende lover gjelder med de særlige bestemmelsene som følger loven her:

1. Pasient- og brukerrettighetsloven

.

.

.

8. Forvaltningsloven

9. *Vergemålsloven*

- **§ 2.2 Rett til et tilrettelagt tjenestetilbud uten bruk av tvang**

Personen har rett til et tilrettelagt tilbud fra helse- og omsorgstjenesten, jf pasient- og brukerrettighetsloven §§ 2-1 andre ledd og 2-1b andre ledd, uten bruk av tvang.

- *PVI forslag:*

Personen har rett til et tilrettelagt tilbud fra helse- og omsorgstjenesten, jf pasient- og brukerrettighetsloven §§2-1 andre ledd og 2-1b andre ledd, uten bruk av tvang hvis mulig.

- **§2.3 Tilbud om veiledning av foreldre**

Dersom det på grunn av barnets motstand er uforsvarlig å gjennomføre helsehjelp barnet har sterkt behov for, skal virksomheten tilby veiledning til foreldre eller andre med foreldreansvaret.

- *PVI forslag:*

Dersom det på grunn av barnets motstand er uforsvarlig å gjennomføre helsehjelp barnet har sterkt behov for, skal virksomheten tilby veiledning til foreldre, *verger* eller andre med omsorg og /eller foreldreansvaret.

- **§2.4 Evaluering av bruk av tvangstiltak**

Bruk av følgende tiltak skal evalueres sammen med personen så snart som mulig etter at tiltaket er avsluttet:

- 1
.
.
.
9

- *PVI forslag:*

Bruk av følgende tiltak skal evalueres sammen med personen så snart som mulig etter at tiltaket er avsluttet. Personen kan velge å la seg bistå av *verge og/eller andre tillitspersoner i samtalen.*

- 1
.
.
.
9

**** PVI savner i denne paragrafen varighet på tiltak, samt formål med evalueringen

**** PVI savner lovhjemmel for mulighet no 10: Videre tvangsbehandling om de relevante første 9 punkter ikke fører frem

§3.2 Utprøving av nye modeller for beslutningstøtte.

Departementet skal sørge for

- *PVI forslag:*

Departementet skal sørge for
etter loven her.

For personer som ikke evner å ønske hjelp, kan disse velge å la seg bistå av verge og/eller andre tillitspersoner i samtalen.

§3.3 Hvem som kan utøve pårørendes rettigheter

For personer over 18 år kan den som har rettigheter som nærmeste pårørende etter pasient- og brukerrettighetsloven §1-3 bokstav utøve rettigheter fastsatt i loven her, uavhengig av samtykke fra personen selv.

- *PVI forslag:*

For personer over 18 år kan den som har rettigheter som nærmeste pårørende og/eller verge etter pasient- og brukerrettighetsloven §1-3 bokstav utøve rettigheter fastsatt i loven her, uavhengig av samtykke fra personen selv.

§3.4 Persons rett til å nekte nærmeste pårørende å utøve rettigheter

Personer over 18 år har rett til å motsette seg at nærmeste pårørende utover rettigheter etter loven her dersom personen er beslutningskompetent i spørsmålet.

- *PVI forslag:*

Personer over 18 år har rett til å motsette seg at nærmeste pårørende/eller verge utover rettigheter etter loven her dersom personen er beslutningskompetent i spørsmålet. Dersom personen ikke er beslutningskompetent i spørsmålet kan pårørende ikke ha rettigheter da man ikke kan vite hva personen ville ha ønsket. Dersom vergen er andre enn pårørende kan vergen motsette seg rettigheter for pårørende.

§3.5 Tiltak for å sikre rettssikkerhet gjennom representasjon

**** PVI har ingen kommentar til lovforslaget på dette punkt, men påpeker at det her må lages konkrete retningslinjer for når ekstern verge skal innta rollen som pårørende. Dette må også reflekteres i honorar for vergen.

§ 6.5 Alminnelige vilkår for tiltak personen motsetter seg.

Dersom personen motsetter seg tilbud.....

1

.

.

.

9

- *PVI forslag:*
Dersom personen motsetter seg tilbud.....
1.....
- 4.1 Personen som ikke er beslutningskompetent, og som motsetter seg vergemål, kan likevel få opprettet vergemål etter denne lov, dersom dette er egnet til å begrense den samlede skade brukeren utsetter seg for, eller dersom samfunnsvernet eller den samlede samfunnsøkonomiske vurderingen tilsier det.

.

.

9

10 Dersom personen må beskyttes mot seg selv -også økonomisk.

§14.1 Domstolsprøving

Tvangsbegrensningsnemdas vedtak

- *PVI forslag:*
Tvangsbegrensningsnemdas vedtak kan personen vedtaket retter seg mot, verge eller den som kan utøve rettigheter....

§17.2 Endringer i andre lover

punkt 3. Pasient og brukerrettighetsloven

- *PVI forslag:*
Kap. 4 a oppheves ikke
- *** *PVI opplever ikke at tvangsbegrensningsloven ivaretar brukers rettigheter slik kap. 4 a gjør i dag.

punkt 4. Kommunale helse og omsorgstjenesteloven

- *PVI forslag:*
Kap.9 oppheves ikke
Kap. 10 oppheves ikke
- ****PVI opplever ikke at Tvangsbegrensningsloven ivaretar brukers rettigheter slik kap.9 og kap.10 gjør i dag.

PVI leser med interesse høringssvar fra NPF 25.11.19 og kan langt på vei tilslutte denne.

PVI takker for muligheten til å bidra i dette viktige lovarbeidet og ser frem til en videre og god dialog med lovgiver. PVI's medlemmer har stor kunnskap om vergemålets innhold på daglig basis og hvordan dette hjelper vergehaver i hverdagen.

PVI håper at våre synspunkter blir hørt.

Med vennlig hilsen

Profesjonelle Vergers Interesseorganisasjon

Anne Kari Vindenes
Nestleder
Sign

Unni Strand
Styremedlem
sign